

Spiritus sancti, sive *Equitum Torquatorum* institutus ab Henrico III, rege Galliarum, postrema die anni 1578.

APPENDIX.

CÆTERARUM RERUM ACCESSIO.

Galliarum regi Ludovico XII successit anno 1515 *Franciscus I*; huic anno 1547 *Henricus II*; isti autem anno 1559 *Franciscus II*. Anno 1560 regnare cœpit *Carolus IX*, et anno 1574 *Henricus III*, postremus stirpis Valesiorum. Successit anno 1589 *Henricus IV Borbonius*¹. In Hispaniis vero post catholicos reges Ferdinandum V et Isabellam, cœpit anno 1505 administrare regnum *Joanna*, quæ nupsit *Philippo* Austriaco. Anno 1516 *Carolus I*, inter imperatores V, an. 1556 *Philippus II*², et anno 1598 *Philippus III*, qui obiit anno 1621. Lusitaniæ regnum post Emmauelem I gubernare cœpit *Joannes III* anno 1521, *Sebastianus* anno 1557, *Henricus*, cardinalis et archiepiscopus bracarensis, anno 1578, *Philippus I*, inter reges Hispaniarum II, anno 1580, et *Philippus II*, inter reges catholicos III, anno 1598. In Hispaniis itaque et in Lusitania duo postremi reges tenuerunt imperium³.

Sultanorum autem series hæc est : postquam anno 1512 *Bajazethes II* periit veneno, imperium occœpit parricida *Selimus*⁴.

¹ Occisus anno 1610, ut dicitur sæculo proximo. Henricus autem III, prædicto anno 1589, kal. aug., a F. Jacobo Clemente confossus, proxima die obiit annos natus 38.

² Ingenti sumptu 20 decies centenorum millium aureorum Philippus II extruxit *Escuriale* S. Laurentii monasterium, 7 a Matrilo leucis, ob victoriam e Gallis relatam anno 1557 ad Fanum Sancti Quintini. Extat in *Escuriali* regum Hispanorum, qui postea decessere, mausolæum.

³ Anno 1509 cœpit in Anglia regnare *Henricus VIII*, an. 1546 *Eduardus VIII*, anno 1553 *Joannes*, cui præcisum fuit caput, anno 1553 *Maria*, et anno 1558 *Elisabetha*. In Polonia cœpit regnum administrare an. 1501 *Alexander*, anno 1506 *Sigismundus I*, anno 1548 *Sigismundus II* Augustus, anno 1572 *Henricus*, anno 1576 *Stephanus*, anno 1587 *Maximilianus*, eodemque anno *Sigismundus III*.

⁴ *Selimus* anno 1517 delevit sectam *mamalucorum*. Significantur hoc nomine *stipendiarii ac ministri*. Instituti fuerant sæculo XII a Saladino, et erant ex christianis mahumetani, ad bellum instructi et aliquando ad

Is pestilentia sublatus est anno 1520, et regnavit postmodum spatio annorum 46 *Solimanus II*. Huic extincto anno 1566 successit *Selimus II*, qui subitanea morte interiit anno 1574. Imperavit tum *Amurathes III* usque ad annum 1595. Huic vita functo successit *Mahumethes III*, qui e vivis excessit anno 1603.

Infausta bella christianis, aliisque hostibus intulere prædicti Turcarum imperatores. Etenim *Selimus* anno 1516 *Memphim*, quem *Alcairum* dicunt, sedem sultanorum *Ægypti*, urbesque et arces finitimas occupavit; subjecit sibi *Damascum*, obsedit *Gazam*, in sui potestatem redactis universa *Syria* et *Judæa*. *Solimanus* vero anno 1521 expugnavit *Albam Græcam*, id est, *Belgradum*, propugnaculum *Hungariæ*, et *Rhodum* cinxit obsidione; quam insulam proximo anno 1522 cepit post miram defensionem *Equitum S. Joannis*, qui supra an. 212¹ eandem tenuerant. Per idem temporis *Bassa Ferrat* subegit *Armeniam*, *Cappadociam* et *Galatiam*. Idem *Solimanus* anno 1526 superavit *Ludovicum* regem *Hungariæ* prælio, quo cum ipso rege occubuerunt 15 millia christianorum. *Budam* expugnavit anno 1529. *Viennam* diebus 18 frustra obsidione cinxit, amisitque in hac expeditione milites 80,000. Irrupit tamen rursus in *Hungariam* anno 1532 cum exercitu armatorum 300,000, regnumque illud longe lateque vastavit. Contra *Tamasum Sophim* Persarum anno 1534 tetendit, exciditque *Tauresium*, urbem *Persidis* olim amplissimam. Venetis anno 1537 eripuit insulam *Corciram*, multis captivorum millibus *Constantinopolim* abductis. In *Hungaria* iterum irruit anno 1541 et 43, atque anno 1551 *Tripolim* in *Africa* invasit. Deleta anno 1560 a Turcis classis hispanica, superiori anno comparata ad *Tripolim* recuperandam; triremes in illa 27, naves onerariæ 14, cum 18 millibus armatorum. Atque hæc *Solimano* imperante, a quo tres quoque filii

sultanorum dignitatem evecti. Veneno opera *Judæi* medici patrem sustulit, duos necavit fratres, ac septem ex eis prognatos nepotes. *Judæo* patris interfectori, loco præmii, jussit caput præcidi. Pestilenti carbunculo eodem in loco anno 1520 extinctus est, in quo *Bajazethi* parenti suo jusserat propinari venenum.

¹ Occupaverant enim anno 1310.

interempti, et Achomati Bassæ primario guttur elisum fuit. Regnante Selimo II bellum Cyprium effervuit; capta anno 1570 metropolis Cypri Nicosia; sequenti anno 1571 ditissima civitas Famaugusta, antiquis Arsinoe. Illic, violata fide, præfecto veneto nares auresque præcisæ et vivo detracta est pellis¹. Classe tamen a Venetis instaurata, hujusque regimine commisso Joanne Austriaco, filio notho Caroli V, christiani insignem illam victoriam ad Naupactum sinum corinthiacum² prope Echinadas insulas reportarunt, qua trucidati dicuntur 30,000 Turcarum, captæ 130 triremes, præter reliquas partim illas littoribus, partim absumptas flammis aut fluctibus haustas, liberati vero a captivitate christianorum 14,000³. Valachia anno 1574 in Turcarum potestatem venit, et anno insequenti Amurathes Russiam vastavit. Ab ipso Amurathe anno 1582 rebellarunt Tartari. Albam regalem urbem superioris Pannoniæ, vulgo *Stulweissenburg*, anno 1583 Turcæ expugnarunt; quam urbem christiani tentantes anno 1593 trucidarunt 8,000 Turcarum, cessitque nostris Novigradum et Fillecum munitum Hungariæ oppidum. Ibrahim *Bassa* anno 1600 expugnavit Sanisiæ arcem in finibus Hungariæ et Styriæ⁴.

Ad bella modo, quæ Occidentem vexarunt convertitur historica epitomes. Anno 1507 exortum est bellum inter Maximilianum imp. et Venetos; anno proximo initum fœdus contra eosd. Venetos, inter ipsum Maximilianum, Ludovicum XII Galliarum regem et Julium II romanum pontificem; atque anno 1509 rex

¹ *Bragadinus*, de quo Thuanus, libro *Histor.* XLIX.

² Vulgo sinus *Lepanti* et insulæ *Curzulari* maris Jonii*.

³ Additum tum Litanis: *Auxilium christianorum*, et celebratum festum *S. Mariæ de Victoria* die 7 octobris.

⁴ Prætermisimus immane monstrum, cornua gerens in capite, oculum in mento, alas pro brachiis, rapacium ferarum unguis in pede, figuram crucis in pectore, natum Ravennæ anno 1512, et pestilentiam, qua Tornaci consumpta sunt 34,000 hominum anno 1514.

* Nobilissimam hanc victoriam tum classis, tum exercitus hispanus, venetus ac pontificius obtinuerunt, primas agente Hispania; quam ob rem classis ejusmodi imperii summa demandata est Joanni de Austria, Philippi II Hispaniarum regis, ex Carolo V, fratri notho. Ab hac igitur Turcarum strage Sultanorum imperium imminui atque ad occasum declinare ad nostra usque tempora pergit. (Continuatoris adnotatio.)

Ludovicus Venetos ad Abduam Insubriæ fluvium ingenti clade prostravit, eisque finitimas urbes eripuit. Pugnatum ad Ravennam anno 1512 inter Ludovicum XII et Julium II, cæsæ Pontificis copiæ et civitas capta, sed paulo post restituta advenientibus auxiliariis copiis Helveticorum. Bellum inter Carolum V imp. et Franciscum I, regem Galliæ, exortum est anno 1522. Franciscus ad Ticinum captus anno 1525, dimissus anno 1526 ubi pervenit in Gallias, fœdus iniit adversus Cæsarem cum Venetis et Clemente VII rom. pontifice. At Roma anno 1527 ab exercitu Caroli V capta, et direpta fuit anno 681, posteaquam pontificatum gerente Sergio II vastata fuerat a Saracenis; quod contigit anno 846¹. Dux militum Carolus Borbonius muros civitatis Leoninæ ascendens occisus fuit, eique suffectus Philibertus princeps arausicanus. Pontifex captus 6 junii, post menses septem mutata veste urbem veterem confugit². Anno autem 1529 amicitia cum Carolo V redintegrata, Italis pax affulsit, rediit Florentiam Alexander Medices, Clementis pronepos, anno 1531 Florentinorum dux constitutus. Anno autem 1535 Carolus V trajiciens in Africam, expugnavit Tunetum, regemque Muleassem, ejectum a Turcis, regno restituit, sibi que reddidit vectigalem. In Africam anno 1541 idem Carolus V cum magno exercitu trajiciens Algeriam, olim Juliam Cæsaream,

¹ In ea urbis direptione *Christophorus Marcellus* Venetus, electus archiepiscopus corcyrensis, eloquentissimus piissimusque scriptor, ut demonstrant illius *Exercitationes* in Psalmos, editæ in lucem romanis typis an. 1525, maximis affectus contumeliis et ad arborem alligatus fuit, obiitque ex animi tristitia, corporis afflictatione, aerisque inclementia prope Cajetam; dignus sane, quem Pierius Valerianus insereret priori libro *De litteratorum infelicitate*.

² Colligitur ex hoc quoque *Breviario* Romam sexies ab hostibus fuisse direptam, ut historici tradunt complures. Contigit id itaque:

- I. *Sedente* Innocentio I anno 410.
- II. *Sedente* Leone Magno anno 455.
- III. *Sedente* Vigilio anno 546.
- IV. *Sedente* Stephano II anno 755.
- V. *Sedente* Sergio II anno 846.
- VI. *Sedente* Clemente VII anno 1527.

Quis vero in urbem singulis hisce annis hostili irruerit incursione, propriis in locis adnotavimus.

Mauritaniae appulit; sed classe tempestatibus jactata, rediit re infecta, dicens malle se unum christianum servare quam perdere mille Mauros¹. Mauritius, elector Saxoniae, anno 1550 Magdeburgum obsedit; anno 1552 cum Carolo V gessit bellum, et anno 1553 pugnans adversus Albertum Brandeburgicum, accepto vulnere interiit. Inchoatum est anno 1567 bellum belgicum, quod perduravit circa annos 41. Classis Hispanicorum anno 1588 partim ab Anglis, partim tempestatibus disjecta fuit ac dissoluta.

Bellorum incursionibus addenda sunt fata principum. Annam Bolenam et Mariam Scotorum reginam securi percussas, et Ludovicum Hungariae regem interfectum in bello, narravimus supra. Elisum guttur anno 1517 Alphonso cardinali Petrutio, insidias contra pontificem molienti. Christernus, rex Daniae, cum optima conjuge Elisabetha, Caroli V sorore, anno 1523 a patruo suo Frederico dejectus regno et fugere coactus fuit. Henricus II, rex Galliarum, obiit anno 1559 ex vulnere accepto in equestri ludo, et Henricus III an. 1589 inflicto vulnere a Jacobo Clemente. Henricus Stuartus, Scotorum rex, ut diximus, ut Bothuelo anno 1567 necatus est dormiens; Carolus, Hispaniorum princeps, sequenti anno 1568, jubente Philippo patre, ut fertur, extinctus veneno², et rex Poloniae Philippus, qui anno 1594 declaratus fuerat rex Sueciae, praestito juramento non mutandi religionem, anno 1599 ob violatum jusjurandum regno praedicto Suecorum excidit.

Non unam, sed plures calamitates senserunt Pisani, qui anno 1509 fame compulsi et a sociis derelicti dederunt se Florentinis; Galliae et Navarrae regna anno 1512 subjecta fuerunt *interdicto*, et hujus occasione irruptionibus hostium³; Cons-

¹ Anno 1546 inchoatum a Carolo V bellum Smalcadicum adversus protestantes.

² Carolum Philippi II filium ei a patre propinato veneno extinctum, nonnulli haud satis caute, nonnulli vero calumniose, ut Philippo II conciliarent invidiam, asseruere. Illum naturali morte, lenta nempe febris, absque ulla prorsus veneni suspitione, obiisse venenatiores ipsi Philippi II nunc osores, veritate impellente, fatentur. (*Continuatoris adnotatio.*)

³ Tornaci anno 1514 triginta quatuor millia hominum saeva pestis

tantinopolitana civitas, orta, ob indictum novum tributum, seditione, ubi facto incendio consumpta est magna pars urbis, domorum nempe quindecim millia, septem templa et hospitalia viginti quinque; Saxones demum, inter quos anno 1598 pestilentia desæviit.

Institutæ hoc sæculo permultæ Academiae, ut in Galliis an. 1564 *vesuntina* a Ferdinando I imp. In Germania *vitembergensis* anno 1502. *Argentoratensis* anno 1538, ac *trevirensis* anno 1558. In Hispania *complutensis*¹ anno 1517 a Francisco card. Ximeno, et *granatensis* anno 1536 a Carolo V, imperatore. In Belgio *duacensis* a Philippo II, rege Hispaniae, anno 1562, et *Lugduni Batavorum*² ab ordinibus Hollandiae anno 1575. In Polonia *elbingensis* anno 1542, et *regiomontana* anno 1544, ab Alberto Borussiae³ duce. In America quoque *mexicana* anno 1551 a Carolo V; *S. Dominici* anno 1558, et *quitensis* peruana anno 1586 a Philippo II, Hispaniarum rege.

Non eam modo provinciam assumo viros litteris ornatos celebresque cunctos commemorandi⁴. Quis enim eloquentior et de latina lingua magis bene meritus Purpuratis Patribus *Petro Bembo* Veneto, et *Jacobo Sadoletto* Mutinensi? Quis ora-

absumpsit. Proximo anno 1515 maximam, et inauditam exundationem aquarum Chronica commemorant Germanorum.

¹ Alcalá.

² Leyden.

³ Prussiae.

⁴ Quidam in philosophia plura phantastica et rationi dissona commenti (ut *Cardanus* Mediolanensis, ortus anno 1501), licet inter philosophos clari, silentio sunt omittendi. Idem judicium ferendum de *Petro Pomponatio* Mantuano, qui natus anno 1462, obiit hoc sæculo senio confectus, ideoque post annum 1512, quo anno decessisse putat Morerius. Audiit *Pomponatius* tanquam atheus ob librum *De immortalitate animæ*; sed ante extremum halitum respuisse testatur Helidæus Foroliviensis, ejus discipulus; ac sunt etiam qui scripserunt ejusdem apologiam. Haud secus asserendum de *Petro Aretino* maledico et impuro scriptore, qui vixit hoc sæculo XVI, cujus legitur latinum et italicum epitaphium. Latinum quidem:

Condit Aretini cineres lapis iste sepultus,

Mortales atro qui sale perfricuit.

Intactus Deus est illi, causamque rogatus

Hanc dedit: Ille, inquit, non mihi notus erat.

tionis copia et delectu eruditionis uberior *Petro Victorio* Florentino, *Latino Latinio* Viterbiensi, *Adriano Turnebo* Normanno, *Raphaele* Volaterrano, *Nobilio* Lucensi? Quis litterarum humanorum librōs illustravit melioribus notis *Dionysio Lambino* Gallo, *Georgio Fabricio* Germano, *Paulo Manutio* Veneto? Si quis deambulet pulcherrima sapientum viridaria, plures mirabitur in omnium scientiarum genera sata ibidem sua coluisse. Elegantissimæ plurimæque orationes elaboratæ fuerunt a *Gulielmo Budæo* Parisiensi, a *Marco Antonio Mureto* Lemovicensi; et thusca politiori lingua *Joannes Casa* Florent., archiepiscopus beneventanus cæteris pure, ornateque dicendi reliquit exemplar¹. In *Iusto Lipsio* Belga, in *Fulvio Ursino* Romano, in *Petro Pithæo* Trecensi, habes omnis liberalis eruditionis ornatum. Quæris historias conscribendi methodum? *Franciscus Guicciardini* Florentinus, *Joseph Acosta* S. J. Hispanus, *Carolus Sigonius* Mutinensis, facem præ se ferent². Peroptas in poesi venustos? Lege virgiliana carmina *Hieronymi Vidæ* Cremonensis, canonici regularis, itala *Torquati Tassi* Bergomensis, latina et vernacula *Actii Sinceri*, seu *Jacobi Sannazarii* Neapolitani. Geographiam universam tradidit *Abrahamus Ortelius*, Philippi II, regis Hispaniarum, cosmographus; rationem temporum *Joseph Justus Scaliger*, Julii filius, Gallus; astrorum adspectum *Nicolaus Copernicus* Borussia; cometarum, stellarumque inerrantium progymnasmata *Tycho Bahe* Danus; Euclidis mathesim *Christophorus*

Italicum vero :

« Qui giace l'Aretin poeta Tosco,
» Che d'ognun disse mal, fuorchè di Dio,
» Scusandosi col dir : Io no 'l conosco. »

Non fuit tamen Aretinus auctor libri *De tribus impostoribus*, qui liber nuspian fortassis extitit.

¹ *Joannes Casa* natus est Florentiæ anno 1503, obiitque Romæ anno 1556, die 14 novembris 1559, ut ait Hughellus.

² Viris omnigenæ doctrinæ adnumerandus *Cælius Ricchierius Rhodiginus*. Excelluit item in historia *Paulus Jovius* Novocomensis, episcopus nucerinus. De *Polydoro Virgilio* Urbinatæ, qui anglicanam scripsit historiam, et librum *De inventoribus rerum*, notum illud Oweni :

Virgilii duo sunt, alter *Maro*, tu, *Polydore*,
Alter : Tu mendax, ille poeta fuit.

Clavius, jesuita bambergensis; platoniam philosophiam *Franciscus Patricius* Venetus; medicinæ arcana *Hieronymus Mercurialis* Foroliviensis¹. Rerum publicarum politicam *Joannes Bodinus* Andegavensis. Si jureconsultos quoque clarissimos laudare velimus, profert Italia *Laurentium Campegius*, *Andream Alciatum*, *Joannem Paulum Lancillottum*²; Hispania *Didacum* et *Antonium Covarruvias*, *Antonium Augustinum*, *Franciscum Vargas*; et Gallia *Andream Tiraquellum*, *Barnabam Brissonium*, *Jacobum Cujacium*. Huic Tolosæ, ubi decessit anno 1590, erectum monumentum, in quo legitur :

CVIACI, THEMIDISQUE vides commune sepulcrum;
Conduuntur simul hic, qui periire simul.

Hæc exscribentes laudibus cæterorum, qui aut commemorati sunt aut brevitatis causa prætermitti silentio, noluimus quidquam detrahi³.

¹ Docuit Pisis annuo 2,000 aureorum stipendio.

² Non videtur prætermittendus *Guidus Pancirolo* Rhegiensis, neque *Georgius Buchananus* Scotus, etc.

³ Claruerunt hoc quoque sæculo typographi accuratissimi, *Sebastianus Gryphius*, *Simeon de Colines* et *Henricus Stephanus*. Extat de his epigr. :

Inter tot norunt libros qui cudere, tres sunt
Insignes : languet cætera turba fame.
Castigat Stephanus, sculpsit Colinæus, utrumque
Gryphius edocta mente manuque facit.

Sebastianum patrem Lugduni imitatus est *Antonius Gryphius*. Alterius generis fuit *Joannes Gryphius*, Venetus. Laudandi et *Aldi*, *Joliti*, *Junctæ*, alii.

Alii floruerunt sæculo XVI viri percelebres. Inter quos *Joannes Auratus*, in græcis maxime litteris excultus, sed quem inveniendi in *Homero* sacra Biblia universa, insana incendit cupido. Quare etsi natus ad omnes optimos auctores restituendos visus fuerit Scaligero; de eo tamen distichon profert Hotmannus :

Ex solido esse prius vulgus, quem credidit auro,
Extorsum auratus, plumbeus intus erat.

Obiit Parisiis anno 1588. Accedunt *Flaminii* duo : unus Romæ litterarum humaniorum professor, sempiterno somno humi oppressus inter libros, ut narrat *De infelicitate litteratorum* Pierius Valerianus. Alter haud vulgaris poeta, Longolii quoque, Morerii, Menagii, aliorumque elogio celebris; ac primus natione Siculus, alter Italus et patria Imolensis. Audiit iste tantum erroribus protestantium adhærens. In Galliarum lingua claruerunt *Joannes* et *Clemens Marot* poetæ, quorum unus an. 1523, alter an. 1544 naturæ concessit. *Joannes Salmon*, cognominatus *Horatius Gallicus*, obiit anno 1555.